

Magyarországról a Horthy-fasizmus néhez éveiben sok tízezren vándoroltak Franciaországba munkát keresni. Az 1919-es proletárforradalom bukása után emigrált magyar kommunisták mellett a Spanyol Köztársaság veresége után átmenekült magyarok is megtalálták a kapcsolatot a francia hazafiakkal. Az erdőkben szerveződő csoportok — a maquisard-ok — állandó rettegésben tartották a megszállókat és tiszteletet vívtak ki e névnek az egész haladó Európában. A Vörös Hadsereg 1943. évi győzelmei jelentős ösztönzést adtak a mozgalomnak, mely egyre több franciaországi magyart vont körébe. 1944-ben már 20 magyar fegyveres csoport működött. Az 1943. novemberi Manouchian-per világszerte ismertté vált, ebben három hónapi kínvallatás után 23 „idegent”, köztük három magyart, Boczor Józsefet, Elek Tamást és Békés (Glasz) Imrét gyilkolták meg. A partizán (maquis) csoportokon kívül a bányavidékeken magyar Bányász ellenállócsoporthoz végeztek felvilágosító, szabotázs- és fegyveres harci tevékenységet. Belgiumban szintén sok emigráns élt, akikből több ellenálló csoport szerveződött. A Compagnie Hongroise (magyar század) tagjaiból harmincan estek el a fasisztákkal vívott elkeseredett küzdelmekben.

Az ismertetett tanulmánygyűjtemény a Magyarország területén és Európában kibontakozott antifasiszta ellenállási mozgalom sokszínű elemzését nyújtja. Magyarország sajátos helyzetének ismertetésével tárja fel azokat a körülményeket, amelyek az ellenállási mozgalom lehetőségeit behatárolták, vagyis igyekeznek választ adni arra a kérdésre, miért volt

kisebb méretű, mint a hitleri megszállás alatt álló más európai országokban.

Pozitívuma a könyvnek, hogy részletesen tárgyalja a magyar kommunisták szerepét az antifasiszta mozgalom, valamint a fegyveres ellenállás előkészítésében és megszervezésében, a budapesti és vidéki csoportok tevékenységének irányításában. Újszerűen szemlélteti az antifasiszta harc és a demokratikus átalakulás szükségzerű összekapcsolódását.

A kérdés ilyen módon történő feldolgozása — a Magyarországon és Európában vívott harcok párhuzamos bemutatása — minden eddigi kiadvénynál teljesebb képet ad a magyar antifasiszta mozgalomról és fegyveres ellenállásról.

Rendkívül értékes a kötet illusztrációs anyaga. Jó néhány eddig ismeretlen fénykép, dokumentum szerepel a tanulmányok mellett, és több térkép mutatja, hol küzdöttek partizánok itthon és külföldön, hol harcoltak a Budai Önkéntes Ezred katonái Buda utcáin, hol voltak az ellenálló csoportok támaszpontjai. Jelentős segítséget ad a könyv végén található névmutató.

Antifasiszta hagyományaink további kutatása és feltárása, értékeinek gondos ápolása fontos feladata internacionalistáknak, hazafias nevelőmunkánknak. A fasizmus újjáéledt számos országban. Rendkívül fontos tehát annak megértése, hogy a fasizmus nem csupán múlt, hanem napjainkban is jelentkező veszély.

A kötet ötletes nyomdattechnikai és szerkesztési megoldásai nemcsak kiemelik a gazdag tartalmi mondanivalót, hanem fel is keltik az olvasó érdeklődését a könyv iránt.

Windisch Aladárné

CSENDES LÁSZLÓ

TÉRKÉPHISTÓRIA

(Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1980. 189 o., 14 t.)

Tapasztalható, hogy az elmúlt években egyaránt növekszik az érdeklődés szakemberek, laikusok és gyűjtők körében térképeink (térképmásolataink) térképírásunk, a térképkészítés technikája és az elkészült térképszelvényeken fellelhető gazdag források szakszerű felhasználása iránt. Az érdeklődés fokozódásá-

nak talán az az oka, hogy az elmúlt évtizedekben szerencsésen egybeesett az egyre terebélyesedő helytörténeti kutatási igény természeti értékeink védelmével, felújításával, valamint az a felismerés, hogy történelemkutatásunkban régi térképeink alaposabb feltárása hozzásegíthet bizonyos hipotézisek igazolásához,

esetleg cáfolásához. Tapasztalható, hogy fokozódik a régi térképeknek, mint kultúrtörténeti tárgyaknak és mint műalkotásoknak a cseréje is.

A megnövekedett kutatói igények jobb kielégítése érdekében az elmúlt években szaporodtak a „térképhistória” tárgyköréhez kapcsolódó különböző igényeket kielégítő kiadványok. Ezeknek a kiadványoknak jellemzője azonban általában az, hogy a térképkészítés történetének és a régi térképek lehetséges felhasználásának csupán egy-egy időszakát, illetve egy-egy szakterületét ölelték fel. Érezhetően hiányzott egy olyan közérthető, hazai térképirásunk fejlődését nemzetközi keretbe helyező és történelmi korszakhoz igazító, a lehetséges felhasználás területeit bemutató kiadvány, amely minden érdeklődőhöz eljuttathatta volna a munkához szükséges alapvető információkat, illetve ismereteket nyújthatott volna azoknak, akik e kérdéseket csak napjainkban kezdenek foglalkozni.

Szerencse, hogy az érdeklődés fokozódása egybeesett a Magvető Kiadó „Gyorsuló idő” sorozatában megjelenő „Térképhistória” című kiadvány közreadásával. A jó megjelenésű, jól szerkesztett és már borítólappal is figyelmet keltő kiadvány a Hadtörténelmi Intézet Térképtára vezetőjének, Csendes László alvezetésnek tudományos igényű munkája.

A könyv szerzője jó érzéssel mutatja be a térképkészítés történetét, hazai gyakorlatát és jeles művelőit, a térképkészítés technikájának fejlődését, legfontosabb állomásait és alkalmazott eszközeit. Végigvezeti az olvasót a magyar térképkészítés kezdeteitől — az 1528. évi Lázár térképtől — a különböző ábrázolási módokon keresztül az első katonai felmérés rendkívül értékes anyagának részletes ismertetéséig. Erénye a könyvnek, hogy a laikus olvasónak is eligazítást ad a régebbi korok térképeinek a megértéséhez, értékeléséhez. A műszereket kedvelők számára magyarázattal szolgál a különböző díszítőelemek vizsgálatához. A szerző bemutatja a napjainkban is használható értékes felvételeket, amelyeket

a különböző szaktudományok használhatnak fel.

Ismerteti térképraktárainkban levő régi térképeink közül azt a nagy, mind ez ideig feltáratlan térképcsoportot (szelvényeinek száma több ezerre tehető), amely a további kutatómunka fontos területe lehet és feldolgozása sok izgalmas eredménnyel kecsegtethet.

A szerző külön fejezetben foglalkozik az „Országleírás” témájával és gyakorlati példák sokaságán keresztül bizonyítja, hogy térképfelvételezéssel egyidőben készített „írott” anyagban milyen hihetetlen tömegű információ rejlik.

Az írott anyagot 14 — sajnos fekete-fehér színnyomású — melléklet egészíti ki azzal a céllal, hogy áttekintést adjon a térképirás fejlődéséről, valamint az ország területi felmérésének periodizálásáról. A jól kiválasztott mellékletek, ha nem is tudják pótolni azt, amit a sokszínű eredeti szelvények nyújtanának az érdeklődőknek, alkalmasak arra, hogy a szöveges résszel egybevetve, bizonyos eligazítást adjanak térképkészítő kultúránk fejlődéséről, legjelentősebb térképészeti emlékeinkről.

Egyetlen értelemszavará hibára lehetne talán felhívni a figyelmet: a könyvben a XVIII. századtól kezdődően is a „Monarchia” érdekében végzett kartográfiai munka szerepel, holott 1867-ig csak a „monarchia” kifejezés lenne helyes, lévén a „Monarchia” a kiegyezéssel született Osztrák-Magyar Monarchia általánosan használt rövidítése. Ez a kellemetlen betűhiba a könyv előállításán során sajnos elkerülte a figyelmet.

A könyv szerzője példák egész sorával bizonyítja, hogy a térképek egyrészt a földrajzi-természeti környezet változásának megismeréséhez, másrészt az azóta eltűnt tereptárgyak, régi épületek, romok stb. meghatározásához, az országleírás pedig — ezen túlmenően — a települések akkori külső és belső képének rekonstruálásához nyújt segítséget a történészek, régészek, geográfusok stb. népes táborának.

N. Ipoly Márta